

1

Zoë

Het lot kwam op mijn pad in de vorm van een zilveren jakobschelpje. Ik was in Frankrijk, in de middeleeuwse plaats Cluny, en het schelpje lag op zijn rug in de etalage van een antiekzaak, alsof het op de Venus van Botticelli wachtte en haar lokte met een paar edelsteentjes aan het uiteinde van een wit emailen randje. Om de een of andere reden kon ik mijn ogen er niet van afhouden.

Misschien was het een boodschap van het universum, maar zo iets zie je niet meteen als je met je hoofd in een andere tijdzone zit. Ik had vierentwintig uur gereisd sinds ik de deur van mijn huis in Los Angeles voor de laatste keer achter me had dichtgetrokken. Ik voelde helemaal niets – ik denk dat ik nog in shock was.

Luchthaven LAX: ‘Eén koffer maar?’ Ja, en die bevatte al mijn bezittingen, afgezien van de drie dozen met papieren en herinneringen die ik voor mijn dochters had achtergelaten.

Luchthaven Charles de Gaulle: een bijzonder vervelende beambte zag mij en een vrouw in een boerka aankomen en probeerde mij ten onrechte voorrang te geven. Hij verstond mijn protesten niet, en dat pakte eigenlijk wel goed uit: hij verwees de vrouw naar de rij voor paspoorten van de Europese Unie, die veel sneller ging dan de rij waar ik naartoe werd gestuurd.

Douanebeambte: jonge man, perfect Engels. ‘Plezierreis?’ En toen ik hem mijn paspoort gaf: ‘Vakantie?’

‘Oui.’ Waarom zou ik iets anders zeggen?

‘Waar logeert u?’

‘*Avec une amie à Cluny.*’ Camille, die ik al vijftientig jaar niet meer had gezien. De vakantie waar ze al op aandrong sinds we sa-

men in St. Louis hadden gestudeerd. De reis die Keith al drie keer had geannuleerd.

Zijn mondhoeken gingen even omhoog bij mijn schoolfrans. ‘U hebt een visum voor negentig dagen, geldig voor het hele Europese vasteland. Het verloopt op 13 mei, en het is strafbaar om die datum te overschrijden.’ Dat was ik niet van plan. Ik had mijn retourvlucht gepland voor een maand later, en ik mocht blij zijn als ik voor die tijd niet door mijn geld heen was.

Daarna met de trein naar hartje Parijs – *Paris*. Ondanks de dingen die ik had meegemaakt, ging mijn hart sneller kloppen bij de gedachte dat ik straks in het Musée d’Orsay een Monet kon bestuderen, me kon verdiepen in een tentoonstelling in het Centre Pompidou en in een café in Montmartre een elegante Française kon tekenen.

Metrostation Cluny-La Sorbonne: ‘Dit is niet het Cluny dat u zoekt. Op uw papier staat een adres in Bourgondië. Dat is niet zo ver. Nog geen twee uur in de TGV, de sneltrein naar Mâcon.’

Gare de Lyon: ‘Honderdzevenenveertig euro.’ Wááát? ‘De gewone trein is goedkoper, maar die vertrekt niet van dit station.’

Station Paris-Bercy: ‘Vier uur en negentien minuten, en daarna moet u de bus nemen. Honderdvijfendertig euro. De bus moet u apart betalen.’

Toen ik aankwam in Cluny – de plaats Cluny ten zuidoosten van Parijs, al een flink eind op weg naar Italië – ging de winterzon onder en ontstonden er in de motregen halo’s rond de straatlantaarns. Ik was er nooit gekomen zonder de hulp van alle onbekenden die me als een estafettestokje doorgaven van perron naar loket naar bushalte. Zij hadden in mijn ogen beslist wat karmapunten gescoord.

Ik sleepte mijn koffer achter me aan en volgde de bordjes CENTRE VILLE. Een van mijn kofferwieltes reutelde alsof het elk moment de geest kon geven, en ik hoopte dat Camilles ingewikkelde instructies niet tot een lange wandeling zouden leiden. Ik had mijn mobiele telefoon tegelijkertijd met de elektriciteit en het water opgezegd.

Ik kwam uit op een marktplein, dat aan de ene kant werd begrensd door een majestueuze abdij en aan de andere kant door haar afbrokkelende borstwering.

Een paar jonge mannen en één vrouw kwamen met veel rumoer een bar uit. Ze droegen lange grijze jassen, die met de hand beschilderd waren. Die van de vrouw trok mijn aandacht: de kunstenaar had zeer overtuigend de lijnen en kleuren van een Japanse anime weergegeven.

Ik kon nog net een ‘*Excusez-moi*’ uitbrengen voordat mijn Frans me in de steek liet. ‘Kunstacademie?’

‘We studeren aan een technische hogeschool,’ antwoordde de vrouw in het Engels.

Ik liet het groepje mijn routebeschrijving naar Camilles huis zien. ‘Loop meteen weer van het marktplein af,’ had Camille in het Frans geschreven, maar ze had er niet bij gezet in welke richting.

‘We kennen Cluny niet zo goed,’ zei de studente. ‘Misschien kunt u het beter in een winkel vragen.’

En zo stond ik opeens voor de etalage van de antiekzaak. Ik dacht eerst dat het een poelier was, want op de deur hing een zwarte metalen gans met een uitgestrekte hals. Ik heb altijd al een zwak gehad voor ganzen. Ze helpen elkaar, zorgen voor elkaar en zoeken een partner voor het leven. Daarnaast staan ze symbool voor een queeste – zoals de speurtocht naar het huis van mijn maffe studievriendin.

De aantrekkingskracht van de jakobsschelp met de edelsteentjes was niet alleen sterk, maar ook een beetje verwarrend. Door de recente gebeurtenissen vroeg ik me af of het universum en ik überhaupt wel op elkaar afgestemd waren, dus toen ik zo’n duidelijk signaal kreeg, leek het me onverstandig het te negeren. De koffer bonkte achter me aan toen ik de treetjes naar de winkel op liep.

Een verzorgde man met een dun snorretje glimlachte afgemeten naar me. Ik schatte hem op een jaar of vijftig. ‘*Bonjour, madame.*’

‘*Bonjour, monsieur. Eh... dit.*’ Ik wees. ‘*S’il vous plaît.*’

‘Komt madame uit de Verenigde Staten?’

‘Ja.’ Was dat zo goed te horen? Hij gaf me het bedeltje, en terwijl ik het in mijn hand hield, becroop me een gevoel dat ik wel vaker had: *dit heeft zo moeten zijn*. Ik vertrouwde op dat gevoel als ik belangrijke beslissingen moest nemen.

‘Wandelt madame de Chemin?’

‘Pardon?’

‘De Camino de Santiago. De Voettocht.’

Ik had de autobiografie van Shirley MacLaine een keer vluchtig doorgebladerd en toen iets gelezen over de Camino, de pelgrimsroute in Spanje. Ik had geen idee wat dat pad te maken had met een schelpvormig bedeltje in het midden van Frankrijk.

De antiekhandelaar interpreteerde mijn begrijpende knikje als bevestiging dat ik van plan was om letterlijk in mevrouw MacLaines voetsporen te treden.

‘Deze Saint-Jacques zal zorgen dat madame veilig in Santiago aankomt.’

‘Ik was niet van plan... Waarom een jakobsschelp?’

‘Deze schelp, de Saint-Jacques, is het symbool van de pelgrims-tocht. Sint-Jacobus. Santiago.’

‘O.’

‘Jakobsschelpen hielden de boot drijvende waarmee Sint-Jacobus naar Spanje werd gebracht.’

Dat stond niet in de bijbels die ik had gelezen. Ik draaide het schelpje op mijn hand en verzonk met gesloten ogen even in gedachten en gevoelens waarvoor ik het de laatste tijd te druk had gehad, totdat de antiekhandelaar kuchte.

‘Wat vraagt u ervoor?’ vroeg ik.

‘Tweehonderdvijftien euro.’

Dollars en euro’s: ongeveer evenveel waard. Ik had nog nooit meer dan honderd dollar uitgegeven aan een sieraad.

‘Het is laatnegentiende-eeuws,’ zei hij. ‘Verguld zilver met email. Mogelijk eigendom geweest van iemand van koninklijken bloede uit de Donau-monarchie.’

‘Ik begrijp dat het die prijs waard is.’ Dat was niet helemaal waar, maar goed. ‘Maar het is te duur voor me.’ Het zou zijn alsof Klein Duimpje al zijn geld uitgaf aan kiezelsteentjes.

‘De tocht is niet duur. Een pelgrim krijgt veel gratis.’

‘Nee... *Merçi*.’ Ik legde het schelpje neer.

Madame was niet van plan verder te lopen dan het huis van Camille. De antiekhandelaar keek teleurgesteld, maar wees me in een mengeling van Engels en Frans de weg.

Ik trok mijn koffer de heuvel op, in de hoop dat ik *à droite* (rechtsaf) en *tout droit* (rechtdoor) niet met elkaar had verward. Ik kon het bedeltje niet uit mijn hoofd zetten. *Het lot spreekt tegen diegenen die bereid zijn te luisteren.*

Toen ik het oude gedeelte van Cluny achter me liet, keek ik omhoog. Boven aan de heuvel lag een kerkhof, en tegen de achtergrond van de donkerder wordende lucht zag ik het silhouet van een enorme iep. Onder de boom liep een lange man die een soort minisulky achter zich aan trok. Het was een vreemd gezicht, maar zijn ene wiel leverde beter werk dan het mijne, dat precies op dat moment in tweeën brak.

2

Martin

Mijn laatste proefwandeling met het karretje, naar het kerkhof en weer terug, betekende het einde van een project dat een halfjaar eerder was gestart, toen het in het zonnige Cluny wemelde van de toeristen en ik 's ochtends bij het Café du Centre van een kopje koffie genoot.

Sommigen zouden het mazzel noemen dat ik daar zat op het moment dat de Nederlander door de straat wankelde. Bepaalde mensen hebben alleen maar oog voor toevalligheden, en niet voor al je voorbereidingen en wat je daarmee doet.

Het woord 'wankelde' is wat overdreven. Hij hield zich eigenlijk opvallend kranig als je bedenkt dat hij waarschijnlijk tegen de zestig liep, iets te zwaar was en een golfrolley op zijn rug droeg. Er staken twee grote wielen uit, en toen hij me passeerde, zag ik waarom hij die niet gebruikte: een van de wielen was verboden. Ik sprong op en haalde hem in.

'Excusez-moi,' zei ik. '*Vous avez un problème de la roue?*' Hebt u een probleem met uw wiel?

Vreemd genoeg schudde hij zijn hoofd en ontkende hij wat iedereen met het blote oog kon zien. Mijn eerste indruk, dat hij het moeilijk had, bleek toch wel te kloppen. Hij was buiten adem en transpireerde, al hadden we het warmste moment van die augustusdag nog lang niet bereikt.

'Bent u Engelsman?' vroeg hij in het Engels. Niet zo'n tactvolle reactie, want ik had hard gewerkt aan mijn accent.

Ik stak mijn hand uit. 'Martin.'

'Martin,' herhaalde hij. Het leek erop dat de communicatie niet soepeler zou verlopen nu we op een andere taal waren overgestapt.

‘En u?’

‘Nederlander. De straat is niet het probleem. Het punt is dat mijn karretje kapot is.’

Waarschijnlijk had hij *rue* verstaan in plaats van *roue* – straat in plaats van wiel. We spraken verder in het Engels, en toen bleek dat hij niet Martin, maar Maarten heette. Hij was geen golfer, maar een wandelaar, en in het karretje zaten zijn kleren en zijn uitrusting. Hij had aan de rand van Cluny in zijn tent overnacht en hoopte nu iemand te vinden die zijn karretje kon repareren.

Ik gaf hem niet veel kans. Als hij chocola, te dure bourgogne of souvenirs van de abdij wilde hebben, bood Cluny genoeg keuze, maar ik wist geen enkele plek die zelfs maar op een werkplaats leek. Misschien was er eentje in de Zone Industrielle, maar dan kon hij rekenen op een frustrerende zoektocht, en zelfs als hij er eentje vond, zou het me niet verbazen als hij daar door een verordening, een staking of onderbezetting een hele poos moest duimendraaien voordat de monteur bereid was hem te helpen.

‘Ik denk dat ik het wel voor je kan repareren,’ zei ik.

Het kostte me de hele dag, minus de tijd die ik nodig had om college te geven. Ik werkte pas een paar weken op de technische hogeschool ENSAM, de École Nationale Supérieure d’Arts et Métiers, maar ik wist er de weg.

Het wiel, dat sowieso van slechte kwaliteit was, kon niet meer gerepareerd worden. Ons probleem trok de aandacht van een paar studenten, en al snel ontstond er spontaan een designworkshop. In het belang van de gemeenschapszin en de scholing van de studenten legden we beslag op een steekwagen met luchtbanden en lasten we de samengevoegde onderdelen aan Maartens karretje. Omdat de rubberen handgreep was verteerd, maakten we een nieuw, gegroefd metalen handvat. Het resultaat was beslist een verbetering. Het was dan ook niet meer dan terecht dat Maarten en het constructieteam, gekleed in hun beschilderde jassen, voor de website van de opleiding op de foto gingen.

Tijdens ons werk stelde ik Maarten de voor de hand liggende vraag. ‘Waar ga je eigenlijk naartoe?’

‘Santiago de Compostela. Ik loop de Camino.’

Een van mijn Engelse collega’s had de Camino ‘gedaan’ en was daar behoorlijk trots op. Maar voor zover ik me kon herinneren, lag het beginpunt van de wandeling op de Frans-Spaanse grens.

Die veronderstelling werd door Maarten al snel de wereld uit geholpen. ‘De pelgrims kwamen natuurlijk niet allemaal uit die ene plaats. In de tiende eeuw konden ze niet in een vliegtuig of een trein stappen en elkaar in een toeristenhotel in Saint-Jean-Pied-de-Port treffen. Ze vertrokken gewoon vanuit hun eigen huis, net als ik.’ Die kun je in je zak steken, Emma. Ik wil je de volgende keer wel eens vanuit Sheffield zien vertrekken.

Door heel Europa lagen toevoerroutes, waaronder de Chemin de Cluny, die Maarten nu bewandelde. De meeste kwamen samen in Saint-Jean-Pied-de-Port, een plaats aan de Spaanse grens. Daar begon het laatste stuk van achthonderd kilometer – de Camino Francés, de Franse Weg, die Emma had gelopen. Maarten was begonnen in Maastricht en had er al zevenhonderdnegentig kilometer op zitten.

‘Waarom gebruik je een karretje?’

Hij tikte op zijn knieën. ‘De meeste wandelaars dragen een rugzak, maar een rugzak drukt zwaar op de knieën en de rug. Veel wandelaars worden een dagje ouder.’

Ik begreep wel wat hij bedoelde. De nasleep van mijn poging om op middelbare leeftijd de marathon van Londen te lopen had bestaan uit een kniereconstructie en het advies om verdere schade en slijtage te voorkomen.

‘Hoe kom je eraan?’ vroeg ik.

‘Het is uitgevonden door een Amerikaan.’

‘Ben je er tevreden over? Afgezien van de wielen?’

‘Het is een waardeloos ding,’ zei hij.

We waren die avond pas om acht uur klaar, en ik bood Maarten een slaapplaats op de vloer van mijn appartementje aan.

‘We gaan op mijn kosten iets eten,’ zei ik, ‘maar ik wil alles horen over je karretje.’

‘Je hebt het gezien. Het is een heel simpel ding.’

‘Nee, ik heb het over de praktische kanten. Hoe het dagelijks gebruik bevalt, op welke problemen je stuit, wat je eraan zou willen veranderen.’

Er was een idee ontstaan. Ik was ervan overtuigd dat ik een beter ontwerp kon maken. Ik had nog veel vragen voordat ik kon gaan schetsen, maar het was belangrijk dat ik precies wist waaraan het karretje moest voldoen. En wat zei ik altijd tegen mijn studenten? ‘Je ontdekt nooit wat de vereisten zijn als je aan je bureau een wensenlijstje schrijft. Je gaat – idealiter met een prototype – naar de omgeving waarin je product straks wordt gebruikt en onderzoekt wat er niet aan mag ontbreken.’ Maarten had dat al bijna achthonderd kilometer gedaan met het product dat ik wilde verbeteren.

Het karretje bleek op ruw terrein zwaar te lopen en op smalle paden moeilijk manoeuvreerbaar te zijn, omdat de greep voortdurend in de hand verdraaide. Maarten had noodgedwongen de fietsroutes moeten volgen, waardoor hij helaas grote stukken langs hoofdwegen had moeten lopen.

Tijdens de kaas vroeg ik hem naar de pelgrimstocht. Ik ben niet gelovig, maar ik was benieuwd naar de logistiek. Maarten was ook niet religieus. Hij was ambtenaar, zijn baan was wegbezuinigd en hij verwachtte niet meer aan de slag te komen. Zijn redenen om aan zo’n lange reis te beginnen waren vaag, maar ik begreep wel waarom hij voor deze route had gekozen.

‘Goede bewegwijzering, water, goedkope overnachtingsadressen voor een douche en een maaltijd. Als je een been breekt of een hartaanval krijgt, is er altijd wel een andere pelgrim die je vindt.’

Het was slechts een korte wandeling van het centrum naar mijn huis. Ik had het appartement kunnen huren via Jim Hanna, een ex-

pat uit New York, die naar Cluny was gekomen om te trouwen met een Française die hij in de Verenigde Staten had ontmoet. Het huwelijk was stukgelopen, maar omdat de Hanna's een dochter hadden, was hij de eerste tijd nog wel aan Frankrijk gebonden.

Jim had een paar oude fauteuils voor me gevonden, en Maarten en ik namen daarop plaats met glazen *eau de vie de prune*. Die brandewijn was mijn eerste aankoop in Cluny geweest, maar ik pakte hem niet meer zo vaak sinds ik op een avond mijn verdriet ermee had willen verdrinken.

‘Geen gezin?’ vroeg ik.

Hij schudde zijn hoofd. ‘Mijn partner is overleden. En jij?’

‘Een dochter van zeventien. In Sheffield.’

Sarah en ik stuurden elkaar af en toe appjes en sms'jes. Ze had liever gezien dat ik in Engeland was gebleven, maar dan was ze ongetwijfeld betrokken geraakt bij de ruzies vol verwijten tussen Julia en mij. Het gevolg zou zijn dat ze haar halve leven piekerde over de vraag wat ze de ene ouder over de andere mocht vertellen, bij wie ze moest wonen en voor wie ze partij leek te trekken. Ik wist maar al te goed hoe schadelijk gescheiden ouders voor een tiener konden zijn.

‘Wat ga je na afloop doen?’ vroeg ik.

‘Daar wilde ik juist tijdens de tocht over nadenken.’

‘Tot nu toe nog geen idee?’

‘Ik heb nog meer dan genoeg tijd. Als ik het in Santiago nog niet weet, kan ik er tijdens de voettocht naar huis ook nog over nadenken.’

De volgende ochtend keek ik Maarten na terwijl hij met zijn karretje van de ENSAM terug naar de Chemin wandelde. De wielen raakten de kasseien nauwelijks, en in mijn hoofd ontwierp ik al een vering voor een versie die zou worden voortgetrokken door wandelaars op de Pennine Way en de Appalachian Trail, en door wel duizend pelgrims op weg naar Santiago.

Het was niet moeilijk om een beter karretje te ontwerpen. Alleen een paar sterkere wielen maakten het al prettiger in het gebruik, en met een betere vering zou het op een ruwe ondergrond een stuk soepeler lopen. Maar ik zocht een ingrijpender vooruitgang.

De doorbraak kwam toen ik de technieken toepaste waarvoor ik als docent werd betaald.

‘We zitten dus op een dood spoor,’ zei ik tegen de vier studenten die na mijn college waren achtergebleven. ‘Hoe stimuleren we een innovatief denkproces?’

‘Met bier.’

‘Soms werkt dat, ja. Zeg maar niet tegen je ouders dat je dat van mij hebt. En verder?’

Pascale, die haar jas met anime-figuren droeg, stak haar hand op. ‘We kunnen kijken of we een paar beperkingen kunnen wegnemen. Parameters oprekken tot aan hun grenswaarde.’

‘Ga door. Met welke parameters kunnen we spelen?’

‘De wielbasis?’

‘Wat zijn de grenswaarden?’

‘Oneindigheid en nul. De twee wielen bijna tegen elkaar aan. Er één wiel van maken. Maar...’

‘Wat zei ze daar?’

‘Eén wiel.’

‘Nee, daarna.’

‘Maar.’ Gelach.

‘We moeten niet zoeken naar redenen om Pascals idee te verwerpen, maar naar manieren om het uit te werken.’

‘Als stabiliteit het probleem is, voegen we nog een trekstang toe. Simpel.’

Het uiteindelijke ontwerp had meer weg van een riksja of een sulky dan van een golfkarretje, maar was veel beter te manoeuvreren dan Maartens versie. Door het enkele wiel konden we een geavanceerd veringsysteem gebruiken dat goede resultaten opleverde. We wa-

ren onder de indruk van het gemak waarmee het wiel omhoogging, zakte of draaide om zich aan het terrein aan te passen.

Een heupriem met beugels versterkte het beeld van de mens als trekdier, maar daardoor bleven de handen vrij voor een paar stokken, de zogeheten *bâtons*, die door veel wandelaars werden gebruikt. Omdat Maarten had gezegd dat het lastig was om beekjes over te steken en hekken over te klimmen, maakte ik riemen aan het karretje vast waarmee het een kort stuk op de rug kon worden gedragen.

Ik was bij aanvang van het project al op zoek gegaan naar een investeerder. Na vele e-mails wist ik de interesse te wekken van een Chinese fabrikant en twee distributeurs van outdoorspullen, eentje in Duitsland en eentje in Frankrijk. Ze zouden in mei allemaal naar een Parijse vakbeurs komen, maar ze namen geen genoegen met een blik op mijn prototype. Ze wilden een bewijs zien dat mijn kar een lange wandeling kon doorstaan. De Fransen eisten bewijs dat het karretje bestand was tegen alle Franse weersomstandigheden, die natuurlijk uniek waren. Ik had echt geen geld om zo'n langdurige proef te bekostigen.

Ik bleef een weekje over het probleem nadenken, maar ik kwam steeds weer bij hetzelfde antwoord uit. Mijn contract bij de ENSAM liep half februari af. Het werd tijd om iets anders te gaan doen, iets waarmee ik mijn financiën weer blijvend op de rails kon krijgen. Het karretje was mijn beste kans om geld te verdienen. En de beste proefpersoon om het te testen, onderweg te repareren of te verbeteren en de resultaten aan potentiële investeerders door te geven, was ik.

Ik zou zelf de Camino gaan lopen, van Cluny naar Santiago. Over Frans en Spaans grondgebied zou ik het karretje negentienhonderd kilometer achter me aan trekken. Onderweg zou ik foto's en filmopnames maken en erover bloggen om belangstelling te genereren. Ik moest zorgen dat ik op 11 mei in Santiago was, want dan had ik nog twee dagen de tijd om voor de vakbeurs naar Frankrijk

te reizen. Als ik meteen na afloop van mijn contract bij de ENSAM vertrok en vijftiwintig kilometer per dag liep, zou ik de deadline halen en zelfs nog een weekje overhouden.

De winter was niet de beste periode om op pad te gaan. De hostels op het twee weken durende stuk tussen Cluny en Le Puy waren waarschijnlijk gesloten, en op de route over het Centraal Massief lag vermoedelijk sneeuw, waardoor ik over de verharde weg zou moeten lopen.

Als ik mijn spaargeld aansprak, kon ik het me veroorloven zo'n honderd euro per dag uit te geven, genoeg voor eenvoudige accommodaties en maaltijden. Ik stond liever niet stil bij de gedachte dat ik weer platzak zou zijn tegen de tijd dat ik in Parijs aankwam.

Ik vond het jammer om weg te gaan. De studenten en de faculteit hadden me het gevoel gegeven dat ze blij met me waren, ook al hadden ze me niet in de beste periode van mijn leven getroffen.

Ik kwam aan bij het kerkhof boven aan de heuvel. Ik had gelezen dat kerkhoven volgens de Franse wet altijd drinkwater moeten aanbieden. En ja hoor, vlak achter het hek zag ik een kraan met een bordje EAU POTABLE erbij. Toen ik de kraan opendraaide, spetterde er ijskoud water over mijn blote benen.

Vanaf het kerkhof had je het mooiste uitzicht van heel Cluny, en in de motregen en de schemering bleef ik een paar minuten naar de velden staan kijken, zoekend naar het wandelpad.